

بررسی نقش روابط سیاسی با دولت در به هنگام بودن اطلاعات با توجه به مالکیت خودی

اسحاق سالمی

کارشناسی ارشد مدیریت مالی، واحد بین الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.
salmyashaq1@gmail.com

چکیده

هدف اصلی این تحقیق بررسی رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. به این منظور ۱۳۸ شرکت طی بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ بررسی گردید. اطلاعات مالی مورد نیاز با مراجعه به صورت‌های مالی و از نرم‌افزار ره‌آورد نوین ۳ استخراج شده و توسط نرم‌افزار اکسل تلخیص، طبقه‌بندی، محاسبه شده و در نهایت از طریق نرم‌افزار Eviews و Stata تجزیه و تحلیل گردید. با استفاده از داده‌های ترکیبی و با بهره‌گیری از آزمون رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته در سطح اطمینان ۰/۹۵ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات تأثیر معنادار و منفی دارد. علاوه بر این شواهد قابل اتکایی مبنی بر وجود رابطه معنادار بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات در سطح اطمینان ۰/۹۵ یافت نشد.

واژگان کلیدی: روابط سیاسی با دولت، گزارشگری مالی، تأخیر ارائه در گزارش مالی.

مقدمه

در ایران در سال‌های اخیر، تلاش‌هایی در راه پاسخگویی صورت گرفته که کافی به نظر نمی‌رسد. برای بالا بردن سطح پاسخگویی دولت، گذشته از وجود اراده سیاسی، استقرار سیستم‌ها و اعمال مکانیزم‌های نظارتی نیز ضروری است. گرچه ممکن است برخی نگرانی‌های را از میان برود، اما برای هدف‌های برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های مدیریت کافی نیست و امکان پاسخگویی مدیران در برابر کارکرد خود و دستگاه زیر دستشان را فراهم نمی‌کند، به منظور تحقق هدف فوق باید از سیستم حسابداری استفاده کرد. از طرفی ارائه اطلاعات مالی فاقد کیفیت مناسب، افزودن بر بی‌فایده بودن از دیدگاه استفاده‌کنندگان، می‌تواند اعتماد عموم به این اطلاعات از بین ببرد (شاکری، ۱۳۹۶). تضاد منافع بین سرمایه‌گذاران و مدیران سازمان‌ها به استخدام حسابرسان مستقل منجر شد تا در مورد انطباق صورت‌های مالی با اصول پذیرفته شده حسابداری از جهات با اهمیت آن به سرمایه‌گذاران گواهی دهند (واتز و زیمرمن^۱، ۱۹۸۶). از طرف دیگر، اتخاذ تصمیمات معقول اقتصادی و تخصیص بهینه منابع محدود و کمیاب بدون وجود اطلاعات به موقع، معتبر و قابل اتکا، امکان‌پذیر نیست. از آنجایی که گزارش حسابرسی شامل اظهار نظر حسابرس در مورد قابلیت اعتماد صورت‌های مالی است، معمولاً سرمایه‌گذاران دوره کوتاه‌تر گزارش حسابرسی را ترجیح می‌دهند. هر چه فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت‌های مالی واحدهای تجاری کوتاه‌تر باشد، سودمندی حاصل از صورت‌های مالی حسابرسی شده واحدهای تجاری

¹ Watts & Zimmerman

افزایش می‌یابد. افزایش فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت‌های مالی، احتمال فاش شدن اطلاعات به نفع گروهی از استفاده‌کنندگان و به زیان سایرین را افزایش می‌دهد (مرادی و پورحسینی، ۱۳۸۸). تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در به موقع بودن اطلاعات حسابداری مالی و حساسیت بازار به انتشار چنین اطلاعات حسابداری توجه هر دو دانشگاهیان و شاغلان را به خود جلب کرده است. به موقع بودن انتشارات اطلاعات حسابداری مالی ممکن است سطح عدم اطمینان در تصمیم‌گیری را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین رفتار بازار با توجه انتشار اطلاعات حسابداری، تحت تأثیر قرار خواهد گرفت (کمبرز و پنمن^۱، ۱۹۸۴؛ اشتون و همکاران^۲، ۱۹۸۷). برای مثال کمبرز و پنمن (۱۹۸۴) دریافتند که سرمایه‌گذاران درک می‌کنند که شرکت‌ها به موقع گزارش نمی‌دهند که یک نشانه‌ای از اخبار بد داشته باشند و اینکه انتشار گزارش‌های مالی شرکت‌ها بعد از دوره، بازده غیرعادی مورد انتظار منفی دریافت خواهد کرد. گزارشگری مالی ابزار مهمی برای مدیریت جهت انتقال اثربخش اطلاعات به افراد برون‌سازمانی است. در ادبیات موجود، فرضیه‌ها و نظریه‌های متعددی در رابطه با افشا بیان شده و بارها به پیامدهای اقتصادی افشا و اثرات مثبت آن اشاره شده است. گزارشگری شفاف می‌تواند موجب کاهش هزینه تأمین مالی و در نتیجه افزایش ارزش شرکت شود. بر اساس تئوری علامت‌دهی، شرکت‌ها به منظور دستیابی به منابع محدود سرمایه باهم در رقابت هستند. اگر شرکت به لحاظ گزارشگری مالی خوش‌نام باشد و در مورد فعالیت‌های خود اطلاعات بیشتری اعلام و افشا نماید توانایی بیشتری در جذب سرمایه خواهد داشت چرا که اعتماد سرمایه‌گذاران را به خود جلب خواهد کرد. گزارش‌های قابل‌اتکا و به موقع باعث می‌شود که افراد بتوانند به‌درستی چشم‌اندازهای آتی شرکت را ارزیابی نمایند. این امر باعث کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و همچنین نرخ بازده مورد انتظار شده را به دنبال خواهد داشت. گزارش سالانه در ایران، ابزار اصلی و رسمی افشای مالی برای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برخی ویژگی‌های شرکت مانند، سودآوری، وضعیت مالی، کیفیت افشا، ساختار مالکیت و ... می‌توانند، تأخیر در ارائه گزارشگری شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار دهند. علاوه بر مواد فوق یکی از مواردی می‌تواند تأخیر در ارائه گزارشگری را تحت تأثیر قرار دهد، که کمتر مورد توجه قرار گرفته است یکی از این عوامل روابط سیاسی با دولت می‌باشد که کمتر مورد توجه قرار گرفته است، این موضوع محور اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کیفیت گزارشگری مالی، ضوابطی است که اطلاعات مفید و سودمندی را از سایر اطلاعات منفک کرده و سودمندی اطلاعات را افزایش می‌دهد. به موقع بودن گزارشگری مالی، یکی از مهمترین ارکان کیفیت ارائه اطلاعات مالی است، چرا که به موقع بودن و عدم وجود تأخیر در ارائه اطلاعات است که می‌تواند به استفاده بهتر و مفیدتر استفاده‌کنندگان از اطلاعات منجر شود. با توجه به اینکه دولت بر اساس نظام حسابداری تعهدی می‌تواند این هدف را محقق کند، بنابراین روابط سیاسی با دولت می‌تواند زمان ارائه گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار دهد (شاکری، ۱۳۹۶). ضرورت ارائه اطلاعات به‌موقع مربوط و قابل‌اعتماد به بازار سرمایه بر کسی پوشیده نیست، شایان به ذکر است که این‌گونه اطلاعات به‌وسیله صورت‌های مالی حسابرسی شده در دسترس استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرد به دلیل اهمیت اساسی حسابرسی و گزارش‌های حسابرسان، در بازار است.

گزارش‌های مالی، منابع مهم اطلاعاتی برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان به شمار می‌روند که جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خود از آن‌ها استفاده می‌کنند. از آنجایی که اطلاعات به‌صورت یکسان در اختیار استفاده‌کنندگان قرار نمی‌گیرد، بین مدیران و سرمایه‌گذاران عدم تقارن اطلاعاتی ایجاد می‌شود.

¹ Chambers & Penman

² Ashton et al

عدم تقارن اطلاعاتی وضعیتی است که مدیران در مقایسه با سرمایه‌گذاران، دارای اطلاعات افشاء نشده بیشتری در مورد عملیات و جوانب مختلف شرکت در آینده می‌باشند (ابراهیمی کردلر و حسنی آذراریانی، ۱۳۸۵). یکی از مهم‌ترین مکانیزم‌هایی که در کاهش این عدم تقارن اطلاعاتی نقش دارد، نفوذ سیاسی دولتی مدیران شرکت‌ها می‌باشد. ادبیات پیشین تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی عمدتاً بر روی شناسایی عوامل تعیین تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی متمرکز شده‌اند (اشتون و همکاران، ۱۹۸۹؛ بامبر و همکاران^۱، ۱۹۹۳؛ نشل و پین^۲، ۲۰۰۱؛ بهن و همکاران^۳، ۲۰۰۶). در این میان وابستگی و روابط سیاسی با دولت کمتر مورد توجه قرار گرفته است. تأخیر در ارائه گزارشگری حسابرسی به عنوان فاصله بین پایان سال مالی شرکت و تاریخ ارائه گزارش حسابرس تعریف شده است. از آنجا که گزارش حسابرسی شامل نظر حسابرس در مورد اعتبار صورت‌های مالی است، سرمایه‌گذاران عموماً ارائه آن را در کوتاه‌مدت را ترجیح می‌دهند، چراکه قبل سریع‌تر اظهار نظر حسابرسی را دریافت می‌کنند، می‌توانند سرمایه‌گذاری خود را بر اساس آن تنظیم کنند (حیب و محمودی^۴، ۲۰۱۸).

در کشورهای در حال توسعه که سیستم‌های اقتصادی آن‌ها غالباً مبتنی بر روابط است، یکی از عوامل اساسی که نسبت به عوامل دیگر، بر انگیزه‌های مدیریت در گزارشگری مالی تأثیر می‌گذارد، عامل سیاسی بودن مدیران و مالکان شرکت‌ها به دلیل دولتی بودن شرکت‌ها و صنایع بزرگ تأثیرگذار بر اقتصاد و نیز نظام اقتصادی حاکم بر کشور، یعنی اقتصاد دولتی می‌باشد (نیکومرام و همکاران، ۱۳۹۲). مطالعات تجربی حسابداری نشان داده است که ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نظیر نظام‌های حقوقی-قضائی، قوانین تجاری و مالیاتی، ماهیت و نوع روابط تعریف شده در اقتصاد، عرف، فرهنگ و نظام سیاسی در کنار فشارهای بازار سرمایه رفتار مدیران، حساب‌رسان، سرمایه‌گذاران، تدوین‌کنندگان قوانین و مقررات و دیگر افراد مشارکت‌کننده در بازار را نسبت به گزارشگری مالی تحت تأثیر قرار می‌دهد (بوشمن^۵ و پیتروسکی^۶، ۲۰۰۶). برخی پژوهش‌های گذشته (برای نمونه، فاکسیو^۷، ۲۰۰۶؛ بوبکری و همکاران^۸، ۲۰۱۲) به این نتیجه رسیدند که داشتن روابط خوب با دولت، سرمایه اجتماعی باارزشی برای تجارت محسوب می‌شود. با این حال، برخی دیگر از پژوهش‌های گذشته (برای نمونه، فن و همکاران^۹، ۲۰۰۷؛ فاکسیو، ۲۰۱۰)، به شواهدی متضاد مبنی بر عملکرد کمتر در شرکت‌های با روابط سیاسی با دولت خوب، دست یافتند. همچنین، راهبری شرکت‌های دارای روابط سیاسی با دولت، غیرشفاف است و این شرایط، موجب نگرانی سهامداران اقلیت و سایر سهامداران می‌گردد. چرا که ممکن است سهامداران کنترل‌کننده از گزارش‌های مالی غیرشفاف، برای پنهان‌سازی فعالیت‌های غاصبانه و سوءاستفاده‌گرانه خود و ایجاد مانع برای نظارت دقیق استفاده کنند (پیتروسکی و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۵). به‌طور کلی، روابط سیاسی با دولت می‌تواند مزایایی برای شرکت به همراه داشته باشد و در مواجهه با بحران مالی می‌تواند از حمایت دولت بهره‌مند شود (فاکسیو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۶). این مزایا در خصوص روابط، سیاسی، فشارها و نیازهای مالی و به نوبه خود احتمال وقوع تقلب به‌طور کلی و گزارشگری مالی به‌طور خاص را کاهش می‌دهد. از طرفی، شرکت‌ها با افزایش روابط سیاسی با دولت، انگیزه کمتری برای ارائه گزارش‌های مالی با کیفیت بالا دارند. لذا، احتمال وقوع تقلب در گزارشگری مالی با افزایش روابط سیاسی با دولت، افزایش می‌یابد. بدین

¹ Bamber et al

² Knechel & Pagne

³ Behn et al

⁴ Habib & Muhammadi

⁵ Bushman

⁶ Piotroski

⁷ Faccio

⁸ Boubakri et al

⁹ Fan et al

¹⁰ Piotroski et al

¹¹ Faccio et al

ترتیب، در شرکت‌های با روابط سیاسی نسبت به شرکت‌های بدون روابط سیاسی با دولت، توانایی مدیریت نقش کمتری در مدیریت کسب و کار به‌طور کلی و کاهش احتمال وقوع تقلب به‌طور خاص ایفا می‌کند (وانگ و همکاران^۱، ۲۰۱۷). ارتباط سیاسی با دولت یک موضوع فراگیر برای شرکت‌ها می‌باشد، چرا که امکان دسترسی به منابع مالی و بسیاری از مزایای دیگر را فراهم می‌کند. با این حال روابط سیاسی با دولت به‌عنوان یک عامل مخرب و مضر برای سهامداران اقلیت محسوب می‌شود، چراکه این وابستگی سیاسی به دولت هزینه نمایندگی را افزایش می‌دهد و مکتوم است پیامدهای منفی مانند، سرمایه‌گذاری بیش‌ازحد، رانت، مدیریت سود و ... داشته باشند (حبیب و محمودی، ۲۰۱۸). در خصوص ارتباط بین روابط سیاسی و تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی فرضیه رقابتی وجود دارد. استدلال بر این است که علامت‌دهی موجب کاهش تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی خواهد شد. چراکه شرکت‌های که وابستگی سیاسی بالایی دارند با توجه به اینکه تحت نظارت عموم می‌باشند، نسبت به شرکت‌های غیر وابسته بیشتر زیر نظر خواهند بود. از آنجایی که گزارش حسابرسی به‌موقع، موجب اطمینان بخشی به ذینفعان خارجی در مورد کیفیت گزارشگری مالی می‌گردد، می‌توان پیش‌بینی کرد که شرکت‌هایی که وابستگی سیاسی بالایی دارند، اطلاعات مالی خود را نسبت به سایر شرکت‌ها سریع‌تر به‌عنوان علامت مثبت در بازار، منتشر می‌کنند. در خصوص رابطه بین روابط سیاسی با دولت و تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی دیدگاه دیگری وجود دارد. آن دیدگاه این است که شرکت‌هایی که وابستگی سیاسی بالایی دارند به دلیل وجود مباحث مانند رانت و ... اقدام به دست‌کاری اطلاعات می‌کنند، که این موضوع موجب افزایش تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی خواهد شد (چانی و همکاران^۲، ۲۰۱۱). مالکیت خودی به‌عنوان یک کانال ارتباط می‌تواند رابطه بین روابط سیاسی با دولت و تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی را تحت تأثیر قرار دهد. چراکه معمولاً مالکیت خودی دارایی پیچیدگی خاصی می‌باشد و این پیچیدگی ممکن است، زمان بررسی صورت‌های مالی توسط حسابرس را افزایش دهد، که در نتیجه تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی نیز بیشتر خواهد شد. در مقابل با توجه به اهمیت این معاملات ممکن است حسابرسان تلاش‌های مازادی جهت بررسی آنها داشته باشند تا بتوانند ریسک سوء استفاده از این گونه معاملات را کاهش دهند که این موضوع موجب کاهش تأخیر ارائه در گزارش حسابرسی خواهد شد (حبیب و محمودی، ۲۰۱۸). با توجه به مطالب بیان شده، این پژوهش با هدف پاسخگویی به این سؤال اساسی انجام خواهد شد که: آیا بین روابط سیاسی با دولت و به‌هنگام بودن اطلاعات رابطه معناداری وجود دارد یا خیر؟ آیا مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به‌هنگام بودن اطلاعات تأثیر معناداری دارد یا خیر؟

پژوهش‌های داخلی:

مرادی و پور حسینی (۱۳۸۸) به بررسی رابطه بین برخی ویژگی‌های شرکت با مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج حاصل از آزمون‌های آماری انجام شده بر روی فرضیه‌های تحقیق نشان می‌دهد که پنج متغیر مستقل انتخاب شده در این پژوهش شامل اندازه، نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام، سوددهی، نوع اظهارنظر حسابرسی ارائه شده در مورد صورت‌های مالی و عمر شرکت، ارتباط معنادار آماری با مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی دارند. جوکار (۱۳۹۲) تحقیقی تحت عنوان کنکاش پیرامون تأثیر عوامل حسابرسی و حاکمیت شرکتی بر تأخیر گزارش حسابرسی در بازار سرمایه ایران انجام داد. به این منظور اطلاعات ۹۳ شرکت را طی بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۸۶ مورد بررسی قرار داد. در این تحقیق از اختلاف زمانی میان پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی سالانه به‌عنوان معیاری برای تأخیر گزارش حسابرسی استفاده شده است. به منظور آزمون

¹ Wang et al

² Chaney et al

فرضیه‌های تحقیق از تکنیک آماری رگرسیون چندمتغیره مبتنی بر داده‌های پنل استفاده شده است. نتایج نشان داد، مهم‌ترین عوامل حسابرسی موثر بر تأخیر گزارش‌های حسابرسی دوره تصدی حسابرسی، تخصص حسابرسی در صنعت، نوع موسسه حسابرسی و نوع اظهارنظر حسابرسی و مهم‌ترین عوامل حاکمیت شرکتی موثر بر تأخیر گزارش حسابرسی اندازه هیأت مدیره، استقلال هیأت مدیره، دوره تصدی مدیرعامل و درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی می‌باشد. علوی طبری و عارف منش (۱۳۹۲) تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه تخصص صنعت حسابرسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، انجام دادند. هدف آنها از این پژوهش بررسی رابطه بین تخصص حسابرسی در صنعت و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۹ می‌باشد. آنها در پژوهش خود، فاصله زمانی بین پایان سال و تاریخ گزارش حسابرسی به عنوان شاخصی از تأخیر در گزارش حسابرسی در نظر گرفتند و تخصص حسابرسی در صنعت با استفاده از رویکرد سهم بازار اندازه‌گیری نمودند. برای آزمون فرضیات از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه و کنترل عوامل تعیین‌کننده تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی بهره گرفتند. نتایج نشان می‌دهد تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌هایی که توسط حسابرسی متخصص صنعت، حسابرسی شده اند؛ کوتاه‌تر است. برزیده و معدنچی‌ها (۱۳۹۳) تحقیقی تحت عنوان بررسی تأثیر تخصص موسسه حسابرسی در صنعت بر تأخیر گزارش حسابرسی انجام دادند. به این منظور اطلاعات مالی ۱۶۷ شرکت طی بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۸۶ مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها فرضیه تحقق خود را در دو حالت آزمون شد. نخست در حالتی که سازمان حسابرسی و مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران، حسابرسی شرکت‌ها بودند و سپس زمانی که تنها مؤسسات عضو جامعه حسابداران رسمی ایران حسابرسی شرکت‌های عضو نمونه بوده‌اند. نتایج آزمون فرضیه در حالت نخست نشان داد که تخصص حسابرسی در صنعت بر تأخیر گزارش حسابرسی تأثیر معنادار ندارد، اما نتایج آزمون فرضیه در حالت دوم نشان داد که تخصص حسابرسی در صنعت بر تأخیر گزارش حسابرسی تأثیر معنادار و معکوس دارد. به عبارتی دیگر حسابرسان متخصص صنعت، گزارش حسابرسی را زودتر از همتایان غیرمتخصص خود صادر می‌نمایند. پولادی (۱۳۹۴) تحقیقی تحت تأثیر حاکمیت شرکتی بر تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی انجام داد. به این منظور اطلاعات ۱۲۰ شرکت را طی بازه زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۳ مورد بررسی قرار داد. جهت آزمون فرضیه‌ها از مدل رگرسیون خطی چند متغیره و جهت برآورد مدل پژوهش، از روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است. یافته‌های حاصل از پژوهش، نشان می‌دهد بین درصد سهام شناور آزاد با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، همچنین تأثیر اعضای غیرموظف هیأت مدیره، استقلال هیأت مدیره و درصد سهام‌داران نهادی بر تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی معنادار و معکوس است. اصغری (۱۳۹۵) تحقیقی تحت ویژگی‌های کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسی انجام داد. به این منظور اطلاعات ۱۲۳ شرکت را طی بازه زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۳ مورد بررسی قرار داد. نتایج بیان‌گر این موضوع است که بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و استقلال این کمیته با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین بین تنوع جنسی کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد ولی بین اندازه کمیته حسابرسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی هیچ‌گونه رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، یافته‌های این پژوهش، از این عقیده که کمیته حسابرسی می‌تواند علاجه برای سرعت بخشیدن به فرآیند گزارشگری مالی باشد، حمایت می‌کند. مهربانپور و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی تحت عنوان بررسی اثر روابط سیاسی شرکتها بر بکارگیری معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته انجام دادند. به این منظور اطلاعات مالی ۸۶ شرکت طی بازه زمانی ۱۳۸۸-۱۳۹۵ مورد بررسی قرار گرفت. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره و روش حداقل مربعات تعمیم یافته در مجموعه داده‌های ترکیبی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که روابط سیاسی، بطور معناداری موجب کاهش اعطای اعتبار و فروش غیرعادی به اشخاص وابسته می‌شود. همچنین، بر اساس شواهد تجربی بدست آمده، روابط سیاسی، مدیریت

سود از طریق اعطای اعتبار غیرعادی به اشخاص وابسته را بطور معناداری کاهش می دهد. با این وجود، روابط سیاسی تأثیر معناداری بر مدیریت سود از طریق فروش غیرعادی به اشخاص وابسته ندارد.

پیشینه خارجی:

اوبرت^۱ (۲۰۰۹) تحقیقی تحت عنوان بررسی عوامل موثر بر تأخیر در ارائه گزارشگری را در شرکت‌های فرانسوی انجام داد. وی نمونه‌ای شامل ۱۱۳۱ شرکت طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۲ انتخاب نمود. وی تأثیر اخبار بد، زیان، اهرم، بازده حقوق صاحبان سهام، تعداد تحلیل‌گران، نوسان قیمت سهام، اندازه شرکت، تکنولوژی، حجم مبادله، هزینه‌های مالکیت و انواع صورت‌های مالی بر تأخیر در ارائه گزارشگری را مورد بررسی قرار داد. نتایج تحقیق نشان داد که انواع صورت‌های مالی، اهرم، نوسان قیمت سهام، حجم مبادله، تعداد تحلیل‌گران و اخبار بد رابطه معناداری با تأخیر در ارائه گزارشگری دارند و سایر متغیرها با تأخیر در ارائه گزارشگری رابطه‌ای ندارند. حبیب و بویان^۲ (۲۰۱۱)، رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نیوزلند انجام دادند. نتایج آنها حاکی از این است که تأخیر در ارائه گزارش برای شرکت‌هایی که حسابرس متخصص در صنعت استفاده می‌کنند، کوتاه‌تر است. آی یوها^۳ (۲۰۱۲) تحقیقی تحت عنوان ویژگی‌های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی در نیجریه انجام داد. به این منظور ۶۱ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۸-۱۹۹۹ مورد بررسی قرار داد. نشان پژوهش وی شان داد. عمر شیرکت بر به موقع بودن گزارشگری مالی در نیجریه تأثیر گذار است. از طرفی قوانین برای تضمین کیفیت گزارشات مالی به موقع در نیجریه کافی نیستند و تاخیر زمانی گزارشگری می‌تواند با وجود و اجرای محکم قوانین و مقررات تنظیمی کاهش یابد. دائو و فام^۴ (۲۰۱۴) تحقیقی تحت عنوان بررسی ارتباط بین دوره‌ی تصدی حسابرسی، تخصص حسابرس و تأخیر در ارائه گزارش حسابرس انجام دادند. به این منظور نمونه‌ای از ۷۲۹۱ شرکت بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰ را بررسی نمودند. یافته‌های آنها حاکی از این است که حسابرس متخصص صنعت بر رابطه بین و دوره تصدی کوتاه حسابرسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، تأثیر مثبت و ضعیفی دارد. حبیب و همکاران^۵ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان روابط سیاسی و مالکیت خودی: شواهدی از اندونزی، به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های با روابط سیاسی از مالکیت خودی بیشتری استفاده می‌کنند. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که شرکت‌های با روابط سیاسی، سود را به‌منظور مخفی کردن فعالیت‌های تونل‌زنی، مدیریت می‌کنند. وانگ و همکاران^۶ (۲۰۱۷)، تحقیقی تحت عنوان توانایی مدیریت، روابط سیاسی و گزارشگری مالی متقلبانه در چین، انجام داد. آنها در این تحقیق به بررسی نمونه‌ای از شرکت‌های بورسی چین در دوره زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۷ پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که با افزایش توانایی مدیریت، گزارشگری مالی متقلبانه کاهش می‌یابد. علاوه بر این، نتایج نشان داد که روابط سیاسی شرکت‌ها می‌تواند تأثیر توانایی مدیریت بر احتمال گزارشگری مالی متقلبانه را تضعیف یا محدود کند. به عبارت دیگر، یافته‌های آنها نشان داد که توانایی مدیریت بر گزارشگری مالی متقلبانه شرکت‌های چین تأثیر منفی دارند و روابط سیاسی این رابطه را تحت تأثیر قرار می‌دهد به طوری که تأثیری توانایی مدیریت بر گزارشگری مالی متقلبانه شرکت‌های چین را ضعیف‌تر می‌کند به گونه‌ای که احتمال تقلب در شرکت‌های دارای روابط سیاسی افزایش خواهد یافت. حبیب و هریس محمودی (۲۰۱۸) تحقیقی تحت عنوان تأثیر روابط سیاسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی انجام دادند. به این منظور تعداد ۲۲۹۶ سال - شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار امان بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۴

¹ Aubert

² Habib & Bhuiyan

³ Iyoha

⁴ Dao & Pham

⁵ Habib et al

⁶ Wang et al

را بررسی نمودند. نتایج آن‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان داد که بین روابط سیاسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی رابطه منفی و همچنین یافته های آنها نشان داد مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی تأثیر مثبت دارد.

روش پژوهش

نوع تحقیق را می‌توان بر اساس دو شاخص هدف و نحوه گردآوری داده‌ها تقسیم‌بندی نمود. نوع تحقیق بر اساس شاخص هدف به دو دسته: بنیادی و کاربردی تقسیم می‌شود. بر اساس شاخص نحوه گردآوری داده‌ها تحقیقات به دو نوع اصلی توصیفی (غیرآزمایشی) و آزمایشی طبقه‌بندی می‌گردد. روش تحقیق حاضر از نوع پیمایشی-توصیفی و انجام آن در قالب قیاسی-استقرایی است و از نظر شاخص هدف (نوع تحقیق) کاربردی می‌باشد لذا در نهایت کلیه سهامداران، تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران می‌توانند از نتایج آن استفاده کنند.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد، که باید دارای ویژگی‌های زیر باشند:

۱. شرکت‌ها باید از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ در بورس حضور داشته باشند؛
۲. شرکت‌های موردنظر جزو بانک‌ها و واسطه‌گری مالی، لیزینگ و سایر شرکت‌های سرمایه‌گذاری نباشد؛
۳. ناقص نبودن داده‌ها. قلمرو زمانی این پژوهش از ابتدای سال ۱۳۸۹ تا پایان سال ۱۳۹۸ را دربر می‌گیرد. با توجه به محدودیت‌های فوق ۱۳۸ شرکت به عنوان نمونه انتخاب گردید.

فرضیه‌ها و مدل‌های پژوهش

۱- بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

مدل (۱): مربوط به فرضیه اول

$$ARL_{i,t} = \alpha + \beta_1 PCON_{i,t} + \beta_2 Size_{i,t} + \beta_3 LEV_{i,t} + \beta_4 GROWTH_{i,t} + \beta_5 LOSS_{i,t} + \beta_6 |DAC|_{i,t} \\ + \beta_7 AUDIT_{i,t} + \beta_8 OPINION_{i,t} + \beta_9 AC_{i,t} + \beta_{10} BIND_{i,t} + \beta_{11} OCON_{i,t} \\ + \beta_{12} GOWN_{i,t} + \beta_{13} Year_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

۲- مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات شرکت‌ها تأثیر معناداری دارد.

مدل (۲): مربوط به فرضیه دوم

$$ARL_{i,t} = \alpha + \beta_1 PCON_{i,t} + \beta_2 RPT_{i,t} + \beta_3 (RPT * RPT)_{i,t} + \beta_4 Size_{i,t} + \beta_5 LEV_{i,t} + \beta_6 GROWTH_{i,t} \\ + \beta_7 LOSS_{i,t} + \beta_8 |DAC|_{i,t} + \beta_9 AUDIT_{i,t} + \beta_{10} OPINION_{i,t} + \beta_{11} AC_{i,t} \\ + \beta_{12} BIND_{i,t} + \beta_{13} OCON_{i,t} + \beta_{14} GOWN_{i,t} + \beta_{15} Year_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در اینجا:

$ARL_{i,t}$: به هنگام بودن اطلاعات شرکت i در دوره t (لگاریتم طبیعی تعداد روزهای پایان سال مالی هر شرکت تا تاریخ گزارش حسابرسی (حبیب و محمودی، ۲۰۱۸)؛

$PCON_{i,t}$: روابط سیاسی با دولت i در دوره t : (برای سنجش روابط سیاسی به تبعیت از پژوهش حبیب و محمودی (۲۰۱۸) از متغیر ساختگی استفاده می‌شود، به طوری که اگر مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره سوابق دولتی مانند مجلس و سایر نهادهای سیاسی داشته باشند یک در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود).

$RPT_{i,t}$: مالکیت خودی شرکت i در دوره t : (بر اساس استاندارد شماره ۱۲ ایران (۱۳۸۶) معامله با شخص وابسته این گونه تعریف می‌شود: انتقال منابع، خدمات یا تعهدات بین اشخاص وابسته، صرف نظر از مطالبه یا عدم مطالبه بهای آن (سرلک و اکبری، ۱۳۹). در این پژوهش از جمع کل مبالغ معاملات با اشخاص وابسته (دادوستد کالا و دادوستد منابع مالی) افشاشده در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی سالانه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده می‌شود، سپس به منظور استانداردسازی محاسبات آماری لگاریتم طبیعی آن در نظر گرفته می‌شود.

$Size_{i,t}$: اندازه شرکت i در دوره t (لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها)؛

$LEV_{i,t}$: اهرم مالی شرکت i در دوره t (نسبت کل بدهی‌های بلندمدت به کل دارایی‌ها)؛

$GROWTH_{i,t}$: فرصت رشد شرکت i در دوره t (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام)؛

$LOSS_{i,t}$: زیان ده بودن شرکت i در دوره t (در صورت که شرکت در سال جاری زیان داشته باشد عدد یک در غیر صورت عدد صفر در نظر گرفته می‌شود)؛

$|DAC|_{i,t}$: کیفیت اقلام تعهدی شرکت i در دوره t (در ادامه نحوه اندازه گیری تشریح شده است)؛

$AUDIT_{i,t}$: کیفیت حسابرسی شرکت i در دوره t (در صورت که حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی باشد عدد یک در غیر صورت عدد صفر در نظر گرفته می‌شود)؛

$OPINION_{i,t}$: اظهار نظر حسابرس شرکت i در دوره t (در صورت که اظهار نظر حسابرس برای شرکت در سال جاری مقبول باشد عدد یک در غیر صورت عدد صفر در نظر گرفته می‌شود)؛

$AC_{i,t}$: کمیته حسابرسی شرکت i در دوره t (در صورت که شرکت در سال جاری کمیته حسابرسی داشته باشد عدد یک در غیر صورت عدد صفر در نظر گرفته می‌شود)؛

$BIND_{i,t}$: استقلال هیئت مدیره شرکت i در دوره t (نسبت اعضای غیر موظف به کل اعضای هیئت مدیره)؛

$OCON_{i,t}$: تمرکز مالکیت شرکت i در دوره t (درصد سهام در اختیار ۵ سهامدار عمده)؛

$GOWN_{i,t}$: مالکیت دولتی شرکت i در دوره t (درصد سهام در اختیار دولت)؛

$Year_{i,t}$: عمر شرکت i در دوره t (لگاریتم طبیعی تعداد سال‌های تأسیس)؛

α : عرض از مبدأ؛

β : مقدار ثابت متغیرها؛

$\varepsilon_{i,t}$: میزان خطای مدل.

نحوه کیفیت اقلام تعهدی

کیفیت اقلام تعهدی شرکت i در دوره t (به پیروی از حبیب و محمودی (۲۰۱۸) از مدل تعدیل شده دیچو و همکاران (۱۹۹۵) و کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) به شرح زیر استفاده می‌شود:
مدل (۳):

$$\frac{ACC_{i,t}}{TA_{i,t-1}} = \alpha_0 \left(\frac{1}{TA_{i,t-1}} \right) + \alpha_1 \left[\frac{\Delta SALES_{i,t} - \Delta DEBTORS_{i,t}}{TA_{i,t-1}} \right] + \alpha_2 \frac{PPE_{i,t}}{TA_{i,t-1}} + \alpha_3 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در اینجا:

$ACC_{i,t}$: جمع اقلام تعهدی شرکت i در دوره t (سود قبل از کسر مالیات منهای جریان نقدی عملیاتی)، $\Delta SALES_{i,t}$:

تغییرات درآمد فروش شرکت i در دوره t ; $\Delta DEBTORS_{i,t}$: تغییرات درآمد حساب‌های دریافتی شرکت i در دوره t ؛

$TA_{i,t-1}$: جمع دارایی‌های دوره شرکت i در دوره $t-1$ ؛ (دوره قبل)؛ $PPE_{i,t}$: اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات شرکت i در دوره t ؛ $ROA_{i,t}$: بازده دارایی‌ها شرکت i در دوره t ؛ (سود قبل از کسر مالیات به کل دارایی‌ها).

تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از گردآوری داده‌های مورد نیاز پژوهش، جهت محاسبه و آماده‌سازی متغیرها از نرم‌افزار آفیس ۲۰۱۶ استفاده می‌گردد و برای آزمون فرضیه‌ها از داده‌های ترکیبی استفاده خواهد شد. برای تعیین نوع داده‌های ترکیبی از آزمون‌های F لیمر و هاسمن^۱ استفاده می‌شود. همچنین برای آزمون معنی‌داری کلی مدل رگرسیون برازش شده از آماره فیشر (F) در سطح ۹۵ درصد اطمینان و برای آزمون معنی‌داری هر یک از متغیرهای مستقل از آزمون (t) استیودنت استفاده می‌شود. همچنین برای آزمون عدم وجود همبستگی بین خطاهای مدل، از آزمون دوربین واتسون^۲ استفاده خواهد شد. همچنین از نرم‌افزار 7 Eviews و Stata برای تحلیل آزمون‌های فوق، همبستگی بین متغیرها و رگرسیون خطی چند متغیره و سایر آزمون‌ها استفاده می‌شود.

آمار توصیفی

همان‌طور که در جدول (۱)، مشاهده می‌شود آماره‌های توصیفی شامل میانگین، میانه، کمینه، بیشینه، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی می‌باشد که معروف‌ترین و در عین حال پرمصرف‌ترین شاخص‌های آمار توصیفی‌اند. میانگین، متوسط داده‌ها را نشان می‌دهد. چولگی و کشیدگی شاخص تقارن داده‌ها و نشان‌دهنده وضعیت آن‌ها نسبت به توزیع نرمال است.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای مدل

متغیرها	میانگین	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
به هنگام بودن اطلاعات	۴,۲۲۵۰۳۱	۴/۹۱	۲/۸۳	۰,۴۰۴۶۳
روابط سیاسی با دولت	۰,۱۴۹۸۴۷	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۳۵۷۱۹۵
مالکیت خودی شرکت	۱۲,۳۹۶۷۹	۱۸,۰۵	۰,۰۰۰	۲,۷۱۹۹۵۵
اندازه شرکت	۱۴,۱۵۸۹	۱۹,۱۵	۱۰,۳۵	۱,۴۷۹۳۱۱
اهرم مالی شرکت	۰,۰۷۱۸۰۴	۱,۳۷	۰,۰۰۰	۰,۰۹۵۱۰۱
فرصت رشد شرکت	۲,۷۲۷۱۸۷	۱۲۱,۵۱	-۳۲,۹۵	۶,۴۴۱۸۸۶
زیان ده بودن شرکت	۰,۱۱۱۶۲۱	۱,۰۰	۰,۰۰۰	۰,۳۱۵۱۴
کیفیت اقلام تعهدی شرکت	۰,۰۸۲۴۹۲	۰,۷۵	۰,۰۰۰	۰,۰۸۰۴۵۸
کیفیت حسابرسی شرکت	۰,۲۱۵۵۹۶	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۴۱۱۵۵
اظهار نظر حسابرس شرکت	۰,۴۸۷۷۶۸	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۵۰۰۲۳۳
کمیت حسابرسی شرکت	۰,۳۷۱۵۶	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۴۸۳۵۹۱
استقلال هیئت مدیره شرکت	۰,۶۷۲۹۰۵	۱,۰۰۰	۰,۲۰۰	۰,۱۹۱۶۱۸
تمرکز مالکیت شرکت	۰,۷۵۳۶۳۹	۱,۰۰۰	۰,۰۳۰	۰,۱۷۷۹۱۸
مالکیت دولتی شرکت	۰,۰۸۴۳۷۳	۰,۷۳۰	۰,۰۰۰	۰,۱۴۴۵۱
عمر شرکت	۳,۵۶۰۹۳۳	۴,۱۹۰۰	۲,۳۰۰	۰,۳۹۶۹۶۶

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده هاست. برای مثال مقدار میانگین برای به هنگام بودن اطلاعات شرکت برابر با ۴,۲۲۵۰۳۱ می‌باشد.

¹ Hausman

² Durbin-Watson

باشد که نشان می دهد بیشتر داده ها حول این نقطه تمرکز یافته اند. پارامترهای پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی از یکدیگر یا میزان پراکندگی آنها نسبت به میانگین است. از مهم ترین پارامترهای پراکندگی، انحراف معیار است. در بین متغیرها هزینه های کیفیت اقلام تعهدی شرکت کمترین و متغیر فرصت رشد شرکت بیشترین میزان پراکندگی را دارا می باشند.

آزمون F لیمر و هاسمن

با توجه به اینکه داده های مورد استفاده در این پژوهش ترکیبی (سال - شرکت) می باشند و داده های ترکیبی به دو صورت تابلویی و تلفیقی می باشد، لذا به منظور انتخاب بین روش داده های تابلویی و تلفیقی در برآورد مدل، از آزمون F لیمر استفاده شده است. همچنین برای انتخاب بین مدل اثرات تصادفی یا اثرات ثابت از آزمون هاسمن استفاده می شود. خلاصه نتایج آزمون F لیمر و آزمون هاسمن در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول (۲): آزمون F لیمر و آزمون هاسمن

لیمر F آزمون			مدل
نتیجه	احتمال	مقدار آماره	
روش تابلویی	۰/۰۰۰۰	۱۲/۲۲۹۷	۱
روش تابلویی	۰,۰۰۰	۱۲/۱۵۶۹	۲
آزمون هاسمن			
روش اثرات	۰/۰۰۰۰	۴۶/۳۸۲۴	۱
روش اثرات	۰/۰۰۰۰	۴۷/۹۰۰۴	۲

احتمال آماره مدل ها کمتر از ۰/۰۵ می باشد، در نتیجه روش داده های تابلویی و اثرات ثابت پذیرفته شده است.

آزمون همسانی واریانس و عدم همبستگی

برای بررسی همسانی واریانس در این پژوهش با توجه به اینکه مدل های پژوهش با استفاده از داده های تابلویی به روش اثرات ثابت تخمین زده شده اند از آزمون والد تعدیل شده در نرم افزار استتا استفاده شده است. همچنین جهت آزمون خود همبستگی بین باقیمانده ها از آزمون ولدریج^۱ استفاده شده است. اگر احتمال آماره بزرگتر از ۰/۰۵ شود، خود همبستگی بین باقیمانده ها وجود ندارد. در صورت وجود خود همبستگی به وسیله جزء AR یا با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) برطرف می شود. خلاصه نتایج این آزمون در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳): آزمون همسانی واریانس و عدم همبستگی

آزمون همسانی واریانس مدل			مدل
نتیجه	احتمال	مقدار آماره	
نا همسانی واریانس	۰/۰۰۰۰	۱/۵e+۰۵	۱
نا همسانی واریانس	۰,۰۰۰۰	۸۴۶۲۱/۷۲	۲
آزمون آزمون ولدریج جهت تشخیص عدم همبستگی			
عدم خود همبستگی	۰/۱۵۲۷	۰,۷۴,۲	۱
عدم خود همبستگی	۰/۱۵۲۲	۰,۷۴,۲	۲

^۱ Wooldridge test

با توجه به جدول (۳) احتمال آماره بدست آمده برای آزمون عدم ناهمسانی واریانس برای مدل های پژوهش برابر ۰/۰۰۰ می باشد که از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است. بنابراین، فرض صفر (وجود همسانی واریانس) رد می شود که نشان می دهد ناهمسانی واریانس وجود دارد. همچنین با توجه به اینکه احتمال آماره آزمون ولدریج برای مدل پژوهش بیشتر از ۰/۰۵ می باشد، مشخص شد که باقیمانده های مدل رگرسیون دارای عدم خود همبستگی می باشند.

آزمون فرضیه های پژوهش

در این بخش فرضیه های پژوهش مورد آزمون قرار می گیرد. با توجه به ماهیت داده ها، فرضیه های پژوهش در سطح داده های ترکیبی آزمون شد.

فرضیه اول: با توجه به جدول (۴) در این پژوهش جهت آزمون معناداری کل مدل از آماره F و جهت آزمون معنادار بودن ضرایب رگرسیون از آماره t استفاده شده است. همچنین از ضریب تعیین R^2 برای بررسی ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته استفاده شد. با توجه مدل به رگرسیونی مربوط به فرضیه اول اگر احتمال آماره t برای متغیر $(PCON_{i,t})$ کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ باشد، فرضیه اول تایید می شود.

جدول (۴): نتایج تجزیه و تحلیل داده ها جهت آزمون فرضیه اول

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	T آماره	معناداری
عرض از مبدا	۳,۲۷۸۷۵۴	۰,۲۹۸۷۲۹	۱۰,۹۷۵۶۸	۰,۰۰۰
روابط سیاسی با دولت	۰,۰۳۶۹۴۴	۰,۰۲۳۳۸۶	۱,۵۷۹۷۱۳	۰,۱۱۴۸
اندازه شرکت	۰,۰۱۹۹۰۴	۰,۰۱۶۹۰۶	۱,۱۷۷۳۲۹	۰,۲۳۹۶
اهرم مالی شرکت	-۰,۰۰۹۹۶۴	۰,۰۷۴۴۴	-۰,۱۳۳۸۵۸	۰,۸۹۳۶
فرصت رشد شرکت	-۰,۰۰۰۴۴۷	۰,۰۰۰۷۶۴	-۰,۵۸۱۵۵	۰,۵۵۸۷
زیان ده بودن شرکت	۰,۰۴۰۴۵۶	۰,۰۱۵۴۳۸	۲,۶۲۰۴۸۴	۰,۰۰۹
کیفیت اقلام تعهدی شرکت	۰,۰۵۴۱۲۲	۰,۰۵۵۴۵۶	۰,۹۷۵۷۹۳	۰,۳۲۹۶
کیفیت حسابرسی شرکت	۰,۱۵۳۲۲۴	۰,۰۲۶۹۶	۵,۶۸۳۳۲۲	۰/۰۰۰
اظهار نظر حسابررس شرکت	-۰,۰۴۵۰۳۷	۰,۰۱۳۲۳۴	-۳,۴۰۳۱۴۲	۰,۰۰۰۷
کمیته حسابرسی شرکت	-۰,۰۰۰۸۹۸	۰,۰۱۰۶۷۳	-۰,۰۸۴۱۴۴	۰,۹۳۳
استقلال هیئت مدیره شرکت	۰,۰۵۶۸۸۲	۰,۰۲۱۶۲۱	۲,۶۳۰۸۱۲	۰,۰۰۸۸
تمرکز مالکیت شرکت	-۰,۱۲۳۴۹	۰,۰۶۲۸۴۱	-۱,۹۶۵۱۲۶	۰,۰۴۹۹
مالکیت دولتی شرکت	۰,۰۴۷۶۸۹	۰,۰۴۲۳۷	۱,۱۲۵۵۲۶	۰,۲۶۰۹
عمر شرکت	۰,۱۹۴۳۰۴	۰,۱۱۲۹۰۴	۱,۷۲۰۹۶۷	۰,۰۸۵۸
ضریب تعیین	۰,۸۵۲۵	ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۷۵۱۷
F آماره	۸۸,۲۴۲۱	F معناداری آماره		۰,۰۰۰

با توجه به مقدار احتمال به دست آمده برای آماره F که کمتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض H_0 رد می شود و این نشان می دهد که تمامی ضرایب رگرسیون به طور همزمان صفر نیستند. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد این مدل معنادار می باشد. مقدار ضریب تعیین مدل برابر ۰,۸۵۲۵ می باشد که نشان می دهد ۸۵,۲۵٪ تغییرهای متغیر وابسته (به هنگام بودن اطلاعات شرکت) توسط متغیر مستقل و کنترلی تشریح شده است. با توجه به جدول (۴)، ضریب متغیر روابط سیاسی با دولت برابر ۰,۰۳۶۹۴۴ می باشد که مثبت است و احتمال آماره t برای متغیر روابط سیاسی با دولت $(PCON_{i,t})$ برابر ۰,۱۱۴۸ می باشد. این مقدار احتمال بیشتر از سطح خطای ۰/۰۵ است. بنابراین فرض صفر رد می شود. در نتیجه بین روابط سیاسی با

دولت و به هنگام بودن اطلاعات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود ندارد. در نتیجه فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. لازم به ذکر است که از بین متغیرهای کنترلی، زیان ده بودن شرکت ($LOSS_{i,t}$)، کیفیت حسابداری شرکت ($AUDIT_{i,t}$)، اظهار نظر حسابرس شرکت ($OPINION_{i,t}$)، استقلال هیئت مدیره شرکت ($BIND_{i,t}$) و تمرکز مالکیت شرکت ($OCON_{i,t}$) بر به هنگام بودن اطلاعات شرکت تأثیر معنادار دارد. زیرا مقدار احتمال آماره t برای متغیرها زیان ده بودن شرکت، کیفیت حسابداری شرکت، اظهار نظر حسابرس شرکت، استقلال هیئت مدیره شرکت و تمرکز مالکیت شرکت بر به هنگام بودن اطلاعات شرکت کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است.

فرضیه دوم: با توجه مدل به رگرسیونی مربوط به فرضیه دوم اگر احتمال آماره t برای متغیر ($RCON * RPT$) کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ باشد، فرضیه دوم تایید می‌شود.

جدول (۵): نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت آزمون فرضیه دوم

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	T آماره	معناداری
عرض از مبدا	۳,۱۸۳۸۲	۰,۱۴۰۷۷۲	۲۲,۶۱۳۸۲	۰,۰۰۰
روابط سیاسی با دولت	۰,۱۸۱۶۹۶	۰,۰۱۴۶۳۴	۱۲/۴۱۶۱	۰/۰۰۰
مالکیت خودی شرکت	۰,۰۰۳۶۲۳	۰,۰۰۱۷۲۷	۲,۰۹۸۲۵۷	۰,۰۳۶۴
اثر تعاملی روابط سیاسی با دولت و مالکیت خودی	-۰,۰۱۱۸۰۶	۰,۰۰۱۵۵	-۷,۶۱۹۱۸	۰,۰۰۰
اندازه شرکت	۰,۰۱۹۶۲۳	۰,۰۱۴۶۱۲	۱,۳۴۲۹۵۷	۰,۱۷۹۹
اهرم مالی شرکت	-۰,۰۱۳۳۷۵	۰,۰۷۲۳۸۲	-۰,۱۸۴۷۷۸	۰,۸۵۳۵
فرصت رشد شرکت	-۰,۰۰۰۴۴۱	۰,۰۰۰۸۱۶	-۰,۵۴۰۶۱۸	۰,۵۸۹
زیان ده بودن شرکت	۰,۰۳۹۷۲۵	۰,۰۱۷۶۷۴	۲,۲۴۷۶۷۴	۰,۰۲۵
کیفیت اقلام تعهدی شرکت	۰,۰۵۹۲۲۶	۰,۰۶۵۹۱۸	۰,۸۹۸۴۹	۰,۳۶۹۳
کیفیت حسابداری شرکت	۰,۱۴۸۴۳۸	۰,۰۳۵۵۸۵	۴,۱۷۱۴	۰,۰۰۰
اظهار نظر حسابرس شرکت	-۰,۰۴۱۶۴۷	۰,۰۱۱۸۴۹	-۳,۵۱۴۷۲۹	۰,۰۰۰۵
کمیته حسابرس شرکت	-۰,۰۰۳۳۴	۰,۰۱۰۲۲۵	-۰,۳۲۶۶۵۱	۰,۷۴۴۱
استقلال هیئت مدیره شرکت	۰,۰۶۰۵۱۴	۰,۰۱۱۱۰۳	۵,۴۵۰۳۲۶	۰,۰۰۰
تمرکز مالکیت شرکت	-۰,۱۰۳۴۹۳	۰,۰۴۸۲۶۹	-۲,۱۴۴۰۹۴	۰,۰۳۲۵
مالکیت دولتی شرکت	۰,۰۳۹۹۶۸	۰,۰۳۸۶۵۱	۱,۰۳۴۰۷۱	۰,۳۰۱۶
عمر شرکت	۰,۲۰۵۳۹۶	۰,۰۶۹۳۹۱	۲,۹۵۹۹۷۳	۰,۰۰۳۲
ضریب تعیین	۰,۸۵۰۸	ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۷۶۹۴
F آماره	۸۳,۳۷۴۹	F معناداری آماره		۰,۰۰۰

با توجه به مقدار احتمال به دست آمده برای آماره F که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض H_0 رد می‌شود و این نشان می‌دهد که تمامی ضرایب رگرسیون به طور همزمان صفر نیستند. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد این مدل معنادار می‌باشد. مقدار ضریب تعیین مدل برابر ۰/۸۵۰۸ می‌باشد که نشان می‌دهد ۸۵,۰۸٪ تغییرهای متغیر وابسته (به هنگام بودن اطلاعات) توسط متغیر مستقل و کنترلی تشریح شده است. با توجه به جدول (۵)، ضریب متغیر اثر تعاملی روابط سیاسی با دولت و مالکیت خودی شرکت برابر ۰/۱۱۸۰۶- می‌باشد که منفی است و احتمال آماره t برای متغیر اثر تعاملی روابط سیاسی و مالکیت خودی شرکت ($RCON * RPT$) برابر ۰,۰۰۰ می‌باشد. این مقدار احتمال کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است. بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. در نتیجه مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات شرکت‌ها تأثیر معناداری دارد. در نتیجه فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد نمی‌شود. لازم به

ذکر است که از بین متغیرهای کنترلی، زیان ده بودن شرکت ($LOSS_{i,t}$)، کیفیت حسابرسی شرکت ($AUDIT_{i,t}$)، اظهار نظر حسابرسان شرکت ($OPINION_{i,t}$)، استقلال هیئت مدیره شرکت ($BIND_{i,t}$)، تمرکز مالکیت شرکت ($OCON_{i,t}$) و عمر شرکت ($Year_{i,t}$) بر به هنگام بودن اطلاعات شرکت تأثیر معنادار دارد. زیرا مقدار احتمال آماره t برای متغیرها زیان ده بودن شرکت، کیفیت حسابرسی شرکت، اظهار نظر حسابرسان شرکت، استقلال هیئت مدیره شرکت، تمرکز مالکیت شرکت و عمر شرکت بر به هنگام بودن اطلاعات شرکت کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است.

بحث و نتیجه گیری

صورت‌های مالی حسابرسی شده عمدتاً به عنوان یکی از منابع اطلاعاتی قابل اعتماد برای استفاده کنندگان، محسوب می‌شود. اما این اطلاعات زمانی می‌تواند توسط استفاده کنندگان مورد استفاده قرار بگیرد که دارایی یک سری ویژگی‌های کیفی باشند، یکی از این ویژگی‌ها مربوط بودن می‌باشد. به عبارت دیگر، اطلاعات حسابداری باید زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار بگیرد تا مانع از تأخیر در تصمیم‌گیری‌های آن‌ها نشود. از آنجا که اطلاعات مالی نسبت به گذشت زمان بسیار حساس می‌باشد و با مرور زمان ارزش و سودمندی خود را در تصمیم‌گیری‌ها از دست می‌دهند، بنابراین هر قدر فاصله زمانی، بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار گزارش حسابرسی کوتاه‌تر شود، فوایدی که از گزارش‌ها حاصل می‌شود، بیشتر است. طبق استانداردهای حسابداری ایران نیز یکی از عواملی که خصوصیات کیفی اطلاعات را دچار محدودیت می‌کند، به موقع بودن اطلاعات است. در این تحقیق رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات شرکت‌ها رابطه معناداری وجود ندارد، به عبارت دیگر روابط سیاسی با دولت به طور معناداری به هنگام بودن اطلاعات را تحت تأثیر قرار نخواهد داد. علاوه بر این یافته‌ها نشان داد که مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر منفی و معناداری دارد. به عبارت دیگر یافته‌ها نشان می‌دهد که شرکت‌هایی که مالکیت خودی دارند و دارای روابط سیاسی بالایی با دولت هستند، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی افزایش و موجب کاهش به هنگام بودن اطلاعات خواهد شد. نتایج کلی به دست آمده از این فرضیه در مقایسه با نتایج به دست آمده از تحقیق حبیب و محمودی (۲۰۱۸) متناقض می‌باشد. در این تناقض ممکن است، ممانعت حسابرسان از فرصت‌طلبی شرکت‌هایی دارای روابط سیاسی با دولت هستند و اقدام به مالکیت خودی می‌کنند باشد، چراکه ممکن است به دلیل پیچیدگی این معاملات، تلاش خود را مضاعف کرده باشند تا بتوانند ریسک اطلاعاتی را کاهش دهند و بر این اساس بتوانند اطلاعات به موقعی را ارائه دهند.

پیشنهادها مبتنی بر نتایج پژوهش

۱- هر چند که یافته‌ها نشان داد بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات رابطه معناداری وجود ندارند، اما ضریب مثبت بین روابط سیاسی با دولت حاکی از این است که در شرکت‌های دارای روابط سیاسی با دولت به هنگام بودن اطلاعات افزایش می‌یابد. با توجه به اینکه این شرکت‌ها ممکن است، از حمایت دولت برخوردار باشند، اطلاعات را با تأخیر ارائه دهند، بنابراین به سهامداران توصیه می‌شود در هنگام سرمایه‌گذاری به این موضوع توجه نمایند.

۲- با توجه به تأثیر منفی مالکیت خودی بر رابطه بین روابط سیاسی با دولت و به هنگام بودن اطلاعات، یافته‌ها نشان دهنده این است که مالکیت خودی موجب کاهش به هنگام بودن اطلاعات شده است، بنابراین به مالکان توصیه می‌شود، از مکانیزم‌های نظارتی قوی‌تری مانند حسابرسان حرفه‌ای و کمیته حسابرسی مؤثر به منظور بررسی بهتر شفافیت این معاملات استفاده نمایند.

منابع

- ✓ ابراهیمی کردلر، علی، حسنی آذر داریانی، الهام، (۱۳۸۵)، بررسی مدیریت سود در زمان عرضه اولیه سهام به عموم در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۵، صص ۳-۲۳.
- ✓ اصغری، حمیدرضا، (۱۳۹۵)، ویژگی های کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی پویندگان دانش.
- ✓ برزیده، فرخ، معدنچی ها، مجتبی، (۱۳۹۳)، تأثیر تخصص مؤسسه حسابرسی در صنعت بر تأخیر گزارش حسابرسی، حسابرسی نظریه و عمل، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱-۱۹.
- ✓ پولادی، میثم، (۱۳۹۴)، تأثیر حاکمیت شرکتی بر تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی رجاء.
- ✓ جوکار، معصومه، (۱۳۹۲)، کنکاش پیرامون تأثیر عوامل حسابرسی و حاکمیت شرکتی بر تأخیر گزارش حسابرسی در بازار سرمایه ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد.
- ✓ سرلک، نرگس، اکبری، مینا، (۱۳۹۲)، رابطه بین مالکیت خودی و مدیریت سود، بررسی های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۰، شماره ۴، صص ۷۷-۹۲.
- ✓ شاکری، یونس، (۱۳۹۶)، شناسایی و اولویت بندی عوامل نارسایی پیاده سازی حسابداری تعهدی از دیدگاه ذی حسابان دستگاه های اجرایی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق.
- ✓ علوی طبری، سید حسین، عارف منش، زهره، (۱۳۹۲)، بررسی رابطه تخصص صنعت حسابرس و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۷-۲۶.
- ✓ مرادی، مهدی، پورحسینی، سید مهدی، (۱۳۸۸)، بررسی برخی ویژگی های مالی و غیر مالی و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری، شماره ۱، صص ۱۶۸-۱۸۵.
- ✓ مهربانپور، محمدرضا، جندقی قمی، محمد، محمدی، منصور، (۱۳۹۶)، بررسی اثر روابط سیاسی شرکتها بر بکارگیری معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته، فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، دوره ۲، شماره ۳، صص ۱۴۷-۱۶۸.
- ✓ نیکومرام، هاشم، بنی مهد، بهمن، رهنمای رود پستی، فریدون، کیایی، علی، (۱۳۹۲)، دیدگاه اقتصاد سیاسی و مدیریت سود، حسابداری مدیریت، دوره ۶، شماره ۱۸، صص ۳۱-۴۳.
- ✓ Ashton, R.H., Graul, P.R. and Newton, J.D. (1989). Audit delay and the timeliness of corporate reporting. *Contemporary Accounting Research*. 5(2), 657-673.
- ✓ Ashton, R.H., Willingham, J.J. and Elliott, R.K. (1987). An empirical analysis of audit delay. *Journal of Accounting Research*. 25(2), 275-292.
- ✓ Aubert, F. (2009). Determinants of Corporate Financial Disclosure Timing: The French Empirical Evidence. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract>.
- ✓ Bamber, E. M., Bamber, L. S. & Schoderbek, M. P. (1993). Audit structure and other determinants of audit report lag: an empirical analysis. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*. 12(1), 1-23.
- ✓ Behn, B. K., Searcy, D. L. & Woodroof, J. B. (2006). A within firm analysis of current and expected future audit lag determinants. *Journal of Information Systems*. 20(1), 65-86.

- ✓ Boubakri, N., Claude, J., & Saffar, W. (2012). The impact of political connections on firms operating performance and financing decisions, *The Journal of Financial Research*, No. 3. PP. 397-423.
- ✓ Brown, S & Hillegiest, S. A. (2007). How Disclosure Quality Affects the Level of Information Asymmetry. *Review of Accounting Studies*. 12:443-477.
- ✓ Bushman, R. M., and J. D. Piotroski. (2006). Financial reporting incentives for conservative accounting: The influence of legal and political institutions. *Journal of Accounting & Economics*, 42 (1/2): 107-148.
- ✓ Chambers, A.E. and Penman, S.H. (1984). Timeliness of reporting and the stock price reaction to earnings announcements. *Journal of Accounting Research*. 22(1), 21-47.
- ✓ Chaney, P. K., Faccio, M. and Parsley, D. (2011). The quality of accounting information in politically connected firms. *Journal of Accounting and Economics*. 51(1), 58-76.
- ✓ Dao, M & Pham, T. (2014). Audit tenure, auditor specialization and audit report lag. *Managerial Auditing Journal*. 29(6), 490-512.
- ✓ Faccio, M. (2006). Politically Connected firms. *Am. Econ. Rev.* 96 (1). PP. 369-386.
- ✓ Faccio, M. (2010). Differences between Politically Connected and nonConnected firms. *Am. Econ. Rev.* 39 (3). PP. 905-928.
- ✓ Faccio, M., Masulis, R.W., McConnell, J.J., (2006). Political connections and corporate bailouts. *J. Financ.* 61 (6), PP. 2597-2635.
- ✓ Fan, J., Wong, T., Zhang, T (2007). Politically connected CEOs, corporate governance and Post-IPO performance of China's newly partially privatized firms. *Journal of Financial Economics*. 84 (2), PP. 330-357.
- ✓ Habib, A. and Bhuiyan, M.B.U. (2011). Audit firm industry specialization and the audit report lag. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 20(1), 32-44.
- ✓ Habib, A., Muhammadi, A. H & Jiang, H. 2017. Political Connections and Related Party Transactions: Evidence from Indonesia, *The International Journal of Accounting* (2017), <http://dx.doi.org/10.1016/j.intacc.2017.01.004>.
- ✓ Habib, A & Muhammadi, A. (2018). Political connections and audit report lag: Indonesian evidence. *International Journal of Accounting & Information Management*, <https://doi.org/10.1108/IJAIM-08-2016-0086> Permanent link to this document: <https://doi.org/10.1108/IJAIM-08-2016-0086>.
- ✓ Iyoha, Francis. O. (2012). Company Attributes And The Timeliness Of Financial Reporting In Nigeria. *Business Intelligence Journal*. 5(1), 41-49.
- ✓ Knechel, W. R. & Payne, J. L. (2001). Additional evidence on audit report lag. *Auditing*. 20(1), 137-146.
- ✓ Piotroski, J., Wong, T.J., Zhang, T., (2015). Political incentives to suppress negative information: evidence from Chinese listed firms. *J. Acc. Res.* 53 (2), PP. 405-459.
- ✓ Wang, Z., Chen, M. H., Chin, C. L & Zheng, Q. (2017). Managerial ability, political connections, and fraudulent financial reporting in China. *Journal of Accounting and Public Policy*. 36(2), 1-22.